

Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia

**MUZSIKAI CONSERVATORIUM,
KOLOZSVÁR, 1837**

<i>Szerző:</i>	<i>Szakirányító:</i>
Kovács Emese IV. év	drd. Béres Melinda egyetemi adjunktus
Gheorghe Dima Zeneakadémia	Gheorghe Dima Zeneakadémia
Hangszeres előadóművészet Kar	Hangszeres előadóművészet Kar

**Kolozsvár
2006**

A kolozsvári Egyetemi Könyvtár Különgyűjtemények anyagában, a Colecția de documente - 11 jelzet alatt két jegyzőkönyv kézírata található, a Muzsikai Társaság 1837-es és 1840-es jegyzőkönyve (ez utóbbi töredékes).

Az 1837-es jegyzőkönyv terjedelme 53 oldal, mellékletei is vannak. Az említett év kilenc közgyűlésének leírása szerepel benne, Gyulai Ferenc jegyző-segéd kézírásával, Pákei Lajos jegyző által hitelesítve.

Három hét megfeszített munka gyümölcseként 1892 nyarán elkészült Ürmössy Lajos kézírata, *A kolozsvári Zene-Conservatorium története 1819-től 1878-ig.*, amely a Muzsikai Egyesület, Conservatorium jegyzőkönyveit használta fel (azokat gyakorlatilag kijegyzetelve). A kéziratot szerzője Brassai Sámuelnek átadta, tiszteletdíjat is kapott érte, de művét, sajnos, nem láthatta nyomtatásban.¹

E két kéziratot felhasználva, egybevetve a korabeli sajtóban megjelenő kritikákkal, hirdetésekkel próbálom egyetlen év szimfonikus anyagát, egy modernizálódó erdélyi város zenei történéseit azonosítani. A kolozsvári *Muzsikai Conservatorium* mindennemű megnyilvánulása, „muzsikális akadémiái” (hangversenyei) sora, azok közönsége, a Társaság tanítási rendszere, tagjainak odaadó, művészetpártoló, hivatalos muzsikusi vagy dilettáns, de mindenképpen segítő hozzáállása kirajzolja a kolozsvári zenei élet egy évadát.

A Muzsikai Conservatórium 1837 előtt

A házi muzsikálás, zenei oktatás Erdélyben is hosszú ideig az arisztokrácia kiváltsága volt. A kisszámú képzett muzsikus, kevés tanítvány, a kis közönségű kamarakoncertek nem tették lehetővé a társadalom szélesebb rétegében a zenei kultúra terjedését. Gyakran külföldön tanult vagy a Monarchia különböző területeiről érkező muzsikusok voltak hivatottak a gazdag családok gyermekeit tanítani.

A sporadikus zenei alkalmak, nyilvános koncertek Kolozsváron már a XIX. század első éveiben nyomon követhetőek. A zenei oktatás, együttmuzsikálás szervezettebb, intézményesített formájára azonban még néhány évtizedig várnia kellett a kincses város polgárainak.

Kolozsváron 1819 tavaszán Muzsikai Egyesületet alapítanak, ez az első években sikeresen működik. A növendékek éneket, fúvós- és vonóshangszereken való zenélést tanulhatnak, a zenés színházzal való együttműködés, a gyakori muzsikális akadémiák fellendítik a város

---

¹ Ferenczy Zoltán: *A kolozsvári színház története* öt évre rá megjelent 1897-ben Kolozsváron.

zenei életét. A kezdeti lelkesedés múltával azonban a tanítványok s adományozók száma apad, az egyesület tagjai közt viszálykodás indul meg, s munkájukat nagy valószínűséggel megszakítják.²

Az Intézet újraszervezésekor, a század harmincas éveinek legelején felbukkan Ruzitska György neve is, akit (eddig tudomásunk alapján) már 1830-ban az Egyesület direktorává választottak.³ Az akkori tanári testület tagja, Grosspeter József éneket, Trtzka (Tritzka) Mihály fúvós hangszereket, klarinétot, oboát, fagottot, vadászkürtöt, trombitát tanít. A növendékek *A muzikai Egyesület organisationis Planuma* című szabály-tervezet szerint „a muzikának minden ágában taníttatnak, mégpedig: ének, fúvó és vonós hangszerek, *clavir general Bassus, Compositions Lehre*”⁴ (vagyis összhangzattan).

1832 őszén az Egyesület *Muzikai Szorgalom Társasággá* változik, nevével is jelezve célját, a zenei oktatást és fejlesztést. A társaság elnöke 1834-től gróf Mikes János lett, muzikái igazgatója Grosspeter József énektanár. 1834-ben a társaságból kivált tagok (akik *Templomi és Színészi muzikai társaság* néven új egyesületet alapítanak élükön Gyergyai Ferencsel) Ruzitskát óhajtották muzikái direktorrá választani, a két egyesület újbóli összeforrásának ez volt egyik feltétele. Az 1835-ös év egyik eredménye, hogy kijelölnek a muzika iskola számára a Királyi Líceumban a fiúknak egy szobát, a német leányiskolában a leánynövendékek számára egy „termecskét”. Az Egyesület hatalmas pártfogót kér föl Ferenc Ferdinánd főherceg személyében, aki el is fogadja a protectorságot, hozzájárulva aztán évekig száz forinttal a Muzikai Egyesület tőkéjéhez. Az év végi (november 15-i) gyűlésen már Ruzitska elnököl.

A Muzikai Egyesület *segedelmező* (pártfogó) és *munkáló* tagokból áll. Ez előbbieket legalább évi négy forinttal járulnak hozzá az egyesület pénzalapjához, a munkáló (tehát muzikáló) tagoknak díjat csak önszántukból kell fizetniük. Az egyesület kisebb, nem állandó jövedelmi forrása a muzikális akadémiák bevétele, a növendékek tandíja⁵, a tagok évi hozzájárulása, a hangszerek-kották kölcsönzési díja. Tőkéjét az Egyesület kamatra kiadja megbízható személyeknek. Lényeges a Muzikai Egyesület biztos pénzügyi alapokra való helyezése, mivel stabilitást hozhat: tanítóit fizetnie kell, és a (zenei) felszerelés bővítése is elkerülhetetlen. A segedelmező tagok között előfordul Szábel Menyhárd és édesapja, Szábel Boldizsár neve is, akik kolozsvári kereskedőcsalád tagjaiként az Egyesület ügyes-bajos

---

² 1823 végén feloszlik az Egyesület, egészen az-1828-es évekig nem rendelkezünk adatokkal.

³ Idézi Ürmössy, 30. oldal.

⁴ Idézi Ürmössy, 30. oldal.

⁵ A tandíj befizetése sosem ment zökkenőmentesen, a növendékek tehetősebbjei is vonakodtak.

dolgaiban segítettek. Pákei Lajos jegyző személye is biztosítéka volt az Egyesület kiegyensúlyozott belső életének.⁶

Az 1836. november 20-i közgyűlésen Muzsikai Conservatorium néven eggyé vált a *Muzsikai Szorgalom Társaság* és a *Templomi és Színészi musikai társaság*, gróf Mikes Lajos elnökletével, Ruzitska György igazgatósága alatt. Ezen a gyűlésen került jegyzőkönyvbe (bizonyára az igazgató indítványaként), hogy az addigi gyakorlattal ellentétben „*a muzsikai karigazgató nemcsak a Hangáskart fogja igazgatni, hanem az oskolák dolgainak Kormányozásába is befolyással lépzen*”⁷, és Ruzitska itt olvasta fel tervezetét, *Az oskolák dolgainak jobb móddal organizatiójára nézve*⁸. Ebben meghatározza a (zene)iskolai oktatás módját, kereteit, kitérve az iskolai év beosztására, a vizsgák számára, a növendékekkel való bánásmódra, a tanárok kötelelességeire.

A Muzsikai Conservatorium célkitűzései elvben alig változtak az 1819-es alapítás óta. Az akkor megfogalmazott ideáloktól nem térve el, a különböző zenei megnyilvánulások és havonkénti muzsikális akadémiák tartása mellett komoly alapokra helyezte a zenei oktatást, lehetőséget teremtve az ifjúságnak, hogy nemre és vallásra való tekintet nélkül tanulhasson „*a szív érzését nem kevésbé nemesítő iskolában*”.⁹

Muzsikai iskolába bármely tizedik évét betöltött, írni-olvasni tudó gyermek járhatott, vallásától és nemétől függetlenül Tandíjat a szegényebb növendékektől nem kértek. Az a tanuló, aki negyedév alatt egyáltalán nem, vagy csak keveset fejlődött, elveszítette helyét. Ugyancsak szigorúan kezelték a hiányzásokat, aki egy hónapban háromszor elmaradt az órákról, vagy az évi fertályvizsgák valamelyikén (igazolatlanul) nem vett részt, kizárták az iskolából. A tanítás megszervezése a már említett, előre meghatározott szabályok szerint történt. A tanévet négy részre (fertályra) osztották, a kurzusok januárban kezdődtek s tartottak márciusig, júniusig, augusztusig. Az év utolsó kurzusa decemberben volt, ekkor rendezték a növendékek nyilvános hangversenyét is. A tanítás szeptemberben szünetelt.

---

⁶ Egyes tagok neve a kolozsvári Casinó névsorában is fellelhető (a casino egyfajta kulturális egyesületként működött), az *Edélyi Híradó* 1837 február 4-i száma említi gróf Mikes János, Brassai Sámuel, ifj. Gyergyai Ferenc, Nappendruck Márton és Szábel Menyhárd nevét.

⁷ *A Kolozsvári Nemes Muzsikai Conservatorium 1837k évben tartott Gyűléseinek Jegyző-Könyve* (a továbbiakban *Jegyzőkönyv*), hivatkozás az 1836-os utolsó közgyűlés 110. cikkelyére, 5. oldal 9. cikkely)

⁸ Az 1836-os jegyzőkönyvre eddig nem sikerült rábukkannom. Ruzitska *Organizatiójának* részben kivonatolt változatát idézi Ürmössy.

⁹ „(...) az utcákon és mezőkön sok viszontagságokat és némely szerencsétlenségeket okozott bárdolatlan időtöltések helyett oly édes érzéssel teljes szép mesterségekben gyakorolhatják magokat, melyek a tehetősebbeknek a késő vénségig az magányosságban enyhülést és gyönyörűséget, a társaságban kedvességet szerezhetnek, valamint a tehetetlenebbek igyekezetek után az ének mesterségében megerősödvén a Nemzeti Jádzó Színen jó fizetésbe jövéen, élelmeket találhatják, az musikában gyakorlottak pedig orchesterekben és mások oktatásában életek illendő módját folytathatják”. A *Muzsikai Egyesület* iskolaalapító felhívása 1819. június 22. Idézi Legány, 108. oldal.

Ruzitska György világlátott, tehetséges muzsikus és jó szervező lévén méltán vállalhatta a Muzsikai Conservatorium igazgatói tisztségét. Munkáját úgy tudta elkezdni, hogy közzétette tanítási tervét, alapot adva a muzsikai oktatásnak és irányt mutatva a többi tanítónak is. *Organizációja* s az immár újraalakult Muzsikai Conservatorium alapszabályai 1837 első napjától léptek életbe.

Az 1837-es esztendő

Január

Az év muzsikai akadémiával kezdődött a hangászkar és a fellépő művészek a rövid próbaidő miatt (1836 december utolsó napján még egy másik koncertet tartottak) korábban már játszott műsorszámokkal is szerepeltek.

*„Kolozsváratt jan 3-kán a muzsikai conservatorium mult év vége felé tartott köz gyűlésének határozatánál fogva, melly szerint minden hónap elején a mult hónapban betanult darabokból hangversenyt fog adni – gr. Bethlen Domokos úr termében¹⁰ muzsikai akadémiát adott, mellynek tárgyai voltak: 1. Anna Bolena előmuzsikája, 2. „Tudat” cantate Lachnertől zongora és violoncello kiserettel, kedvelt tenoristánk városi tanácsosunk Gyergyai Ferencz úr által énekelve és köz tetszést nyert, ki midőn közönségünk az ismételtetést zajosan kívánná, egy másik jeles dallal volt szíveskedni, 3. Beethoven 4dik symphoniájának 1-ső darabja, 4. Harmoniai darab hat fívó (rész) hangszeren – Beethoven említett symphoniájának scherzoja csak a czédulán maradt, 6. Phantasia és változata magyar themára zongorán, hegedűn és violoncellón (Ruzitska Györgytől). A kar igazgató e darabban mind jeles hangszerkezői (compositori) talentumot, mind pedig a zongorán ritka készséget nyilvánita, mit egyre zajló tapsok méltányllának, 7. Rossini Tell Vilmosának előzenéje, minden lehető pontossággal játszva koronázá és végzé be ezen előadást, mellyet a legsikerültebbek egyikének lehet mondani”.*¹¹

A műsor első darabja, Donizetti 1830-ban komponált operájának nyitánya már szerepelt az előző év egyik nagyon sikeres jótékonysági koncertjén. A külföldről hazatért „dallos színészné”,¹² Schodelné Klein Rozália 1836 szeptember 20-i koncertjét is ez a mű nyitotta meg. Franz Lachner kortárs német zeneszerző darabja Gyergyai Ferenc városi tanácsos

---

¹⁰ Gróf Bethlen Domokos felajánlotta saját házának egy termét s mellette egy kisebb (öltöző) szobáját a muzsikális akadémiák tartására (Toldalagi-Korda ház).

¹¹ *Honművész*, 1837 január 21, 54. oldal. A muzsikális akadémia bevétele azonban csak 9 Rft. 20 kr. volt. Lásd *Jegyzőkönyv*, 14. oldal 25. cikkely.

¹² A kassai *Szemlélő* nevű hírlap tudósítása az itten 1819-ben felállított ének-oskola legsikeresebb növendékének nevezi Schodelnéét.

előadásában szólalt meg (csak találgathatjuk, ki volt kísérő zongoristája, talán Ruzitska György lehetett). Negyedik, B-dúr szimfóniáját még 1806-ban komponálta Beethoven, a romantikus hangulatú, lassú bevezetővel induló gyors kezdőtétel hatásos darabja lehetett a januári előadásnak. A szimfónia harmadik tételét is műsorra tűzték, a tudósítás írója által scherzonak titulált, valóban humoros allegro, sajnos, csak „*a czédulán maradott*” (bemutatása elmaradt). A következő műsorszám akár az oskola növendékeinek előadásában is elképzelhető. A muzsikális akadémia családias jellegét hangsúlyozta Ruzitska saját szerzeménye, a magyar témára írt fantázia. Zárószámként jelölik Rossini *Tell Vilmos* nyitányát, amelyet azelőtt alig nyolc évvel mutattak be Párizsban. Komoly fejtörést okoz, hogy ki volt az az öt csellista, aki a bevezetőt játszotta...

Az év első közgyűlésére január 8-án került sor gróf Mikes János házában, ahol is a tagok nagy számban jelentek meg. Képviseltette magát a helyi arisztokrácia, ott volt többek között gróf Teleki János és Báthory Farkas, a tanári gárda tagjai közül Grosspeter József (az első Muzsikális Conservatórium karigazgatója, s később is tevékeny énektanára), Maszák János fúvós tanár, Tirtzka János volt tanár.

A tisztújítás előtt napirendre kerülő javaslatok egyike az igazgató fizetésének megállapítása, aki ugyanannyit kap, mint az alkalmazott tanárok, fizetését egy évben egy muzsikális akadémia bevételével egészítve ki.¹³

Az iskolai év megkezdődik, Ruzitska jelenti, hogy január másodikán ének- és fúvóshangszer-felvételi volt a muzsikális teremben, az alkalmasokat felvették.¹⁴ Az év elején még nem indult vonóshangszer-oktatás.¹⁵

A Muzsikális Conservatorium felelősséget vállal tagjaiért, előadásaiért. A Jegyzőkönyv nem említi név szerint a botrányos koncert „művészt”, csak azt tartalmazza, hogy okulva egy rossz tapasztalatból, elrendelik, hogy minden ismeretlen, idegen művészt előbb a Conservatórium tagjai vizsgáztassanak, és csak, ha meggyőződtek „*ügyes és derék voltáról*” akkor nyújtsanak neki muzsikális segédelmet. „*Jan 6-án a bukaresti dalszínész-társaság tagja*

---

¹³ A Muzsikális Conservatorium azokat a munkáló tagjait, akik csak muzsikálásból (tanításból) élnek, időről-időre bizonyos összeggel jutalmazza. Ruzitska több éven keresztül nem vette igénybe a lehetőséget, hogy igényt tartson muzsikális akadémia bevételére.

¹⁴ Ruzitska *Organizációjában* kifakad az általánosan elterjedt gyakorlat ellen, miszerint csak lányok tanulhatnak éneket, s ők is csak szopránt.

¹⁵ „(...) inkább azt vagyok bátor javallani, hogy az intézetbe vett hegedű tanításon egyelőre legalább még egy esztendeig hagyjunk fel, mert az, hogy a muzsikának fundamentuma egyedül csak az ének, úgy szintén az is, hogy abból, ki énekelni nem tanult, soha tökéletes jó muzsikust nem válik, s az, aki egy esztendő alatt az éneken vett tanítás után, valamely hangszert akar tanulni, abban sokkalta könnyebben és nagyobb sikerrel térszen előmenetelt, mintha énekelni nem tanult volna – ebből következtetem azt is, hogy a hegedű tanulásra senki addig fel ne vétessék, amíg az ének iskolában keresztül nem ment, vagy privative az éneken előforduló tárgyakról magának előleges ismeretet nem szerzet.” Az *Organizációból* idézi Ürmössy, 55-57 oldal.

*Bergman József-nak volt szerencséje a muzsikai conservatorium tagjainak segedelme mellett „énekkal vegyített muzsikai időtöltéssel” veszteni időnket és pénzünket. A versenyzőnek bariton hangja erős s nem minden kellem nélküli, ha az orrhangokat olly szerfölött nem használja. Egy dalszínész-társaságnak hasznos tagja lehet ugyan, de élmény-teljes versenyt adni nincs tehetségében*¹⁶

A tisztújítás eredményeképpen¹⁷ elnökké választják gróf Mikes Jánost, igazgató lesz Ruzitska György, jegyző Pákei Lajos, pénztáros Trandafir János (már 1834-től rendelkezik adminisztratív funkcióval az Egyesületben), főgazda Gyergyai László, algazda Reich József, iskolai bizottsági tag Schusztter Károly,¹⁸ jegyzői segéd Gyulai Ferenc (ld. 1. melléklet).

Február

A hónap muzsikális akadémiajának műsoráról nincsen adatunk,¹⁹ csak annyi, hogy gróf Bethlen Domokos házában tartották meg, csekély anyagi sikerrel (a bevétel 8 Rft.). A közgyűlést február 12-én tartották a Muzsikai Teremben (valószínűleg elnökük, gróf Mikes János házában). Az indítványok közt szerepel Schusztter Károly segedelmező tagé is, aki szorgalmazza, hogy a havonkénti Muzsikai Akadémiákra „szokás, tanulás és a muzsikai gyönyör éldellése végett” ingyen engedjenek be néhányat a növendékek közül. Felkérlik tehát az ének- és fúvósiskolák tanítóit, hogy a muzsikai gyakorlatokra és előadásokra négy-négy tanítványt hozzanak magukkal. A muzsikai gyakorlatokra addig hetente kétszer került sor, a szabályok értelmében a muzsikai tagok kötelesek voltak ez alkalmakkor a zene-teremben megjelenni és „*a muzsikában való fáin ízlést fejleszteni*”²⁰.

Március

Március másodikán I. Ferenc császár halálának évfordulóján „*engesztelő áldozatot mutatott bé a kolozsvári conservatorium muzsikai kísérete mellett.*”²¹

A március 5-i közgyűlés első napirendi pontja válasz Schodelnének január 13-i levelére, amelyben az énekesnő előző évi jótékonyági koncertje²² bevételének elosztásáról kér

---

¹⁶ *Honművész*, 1837 január 21, 54. oldal.

¹⁷ A munkáló és segedelmező tagok adminisztratív ügyekben egyenlő szavazati joggal bírnak, muzsikai kérdésekben a pártfogók csak véleményt nyilvánítanak.

¹⁸ A Muzsikai Conservatorium két iskolában tartotta óráit, ezáltal az Egyesület is „részvényese” lett az illető iskoláknak, és azoknak megbízottja is szavazati joggal rendelkezett az Egyesület közgyűlésein.

¹⁹ Ürmössy a 64. oldalon arra hivatkozik, hogy a Conservatorium levéltárában 1839-előtti koncertprogram nem található.

²⁰ A próbákról való késés, kimaradás pénzbírsággal járt. Az intézkedések ellenére év végére még így is csökkenteni kellett a muzsikai gyakorlatok számát. Heti egy alkalommal, péntekenként találkoztak a Conservatorium munkáló tagjai.

²¹ *Erdélyi Híradó*, I. kötet. 1837 március 4, 139. oldal.

kimutatást : „*a mult év octoberében adatott Muzsikai Akadémiának cholerában elhalt szülők árváinak felsegállítására szánt 190 váltó Rf felerész jövedelme mi módon lett kiosztásáról készített kimutatást háládatos köszönete kijelentése mellett közli*”²³. A Muzsikai Conservatórium, a *Nemes Musikai Joltévő Egyesület* a sikeres koncert bevételeiből semmit sem tartott meg, azt a városnak átadta. Kolozsvár főbírója az összeget igazságosan, szívósorító segítőkészséggel osztatta szét a hídelti szerencsétlenek között, részletes kimutatást küldve a kinek-kinek nyomorúsága enyhítésére saját kezébe adott összegekről.

A Conservatorium újabb tagokkal szaporodik, az eddigi fúvóhangszer-tanár helyett Ruzitska a helyi „*Katona Banda vice Kappelmeisterét*”, Kuna Antalt ajánlja. A hangászkarba egy jó hegedűst vesznek fel Walla János személyében. A Conservatoriumnak gondot okoz a megfelelő tanáregyéniségek alkalmazása, létfontosságú a megbízható, eredményes tanerő. Íme egy történet a helyi zenés viszonyokról: „*vadász kürtös Gombos Istvánra, kit a Conservatorium tagjai eddig elé privatin fizettek, kevesebb szükség lévén, és különben is darab idő óta kevés hasznát venni lehetvén végeztetett: hogy Gombos Istvánnak a nála lévő vadászkürt vétessék bé, és csakis azon esetben adattassék által néki használatra, midőn gróf Teleki János tagtársunknál azzal játszani kívánna.*”²⁴ Az italt kedvelő kürtösnek nem volt inyére, hogy csak akkor muzsikálhat, ha más kéri, s elszökött a város egyetlen vadászkürtjével. A Conservatorium kénytelen volt Kolozsvárt maradt feleségét arra kötelezni, hogy a hangszer árát (30 Rft.) megfizesse.²⁵

A Muzsikai Conservatoriumot jobbra a helybeli arisztokrácia segíti sokszor nemcsak pénzbeli adománnyal, hanem azzal, amire még nagyobb szükség van: „hangmívekkel” és hangszerekkel (a muzsikális egyesület fennállásának első éveiben még a tanítványoknak maguknak kellett a tintát, kottapapírost, hegedűt vinniük az iskolába). Mikes János elnök 1836-ban egy fortepianót ajándékozott, majd 6 darab kottát, gróf Teleki Domokos 4 kottát, Ruzitska maga hármat. Elképzelhető a tagok lelkesedése, amikor márciusban Chinetti Adolf az alábbi „hangmíveket” adományozza a Conservatoriumnak (ld. 2. melléklet):

„*Albrechtsberger: 3 Duetti pour le 2 Violoncelli*

Beethoven: Wellingtons par Pianoforte, Violon, Violoncelli, Wellingtons par 2 violon, 2 viola et Cello

---

²² „*Kolozsvárt sept. 20dikán a' nemzeti színházban szép koncertet ada kolozsvári születésű s magát külföldön kimivelt dallos színészné Klein Rozália Schodel Jánosné a' cholerában elhaltak szűkölködő árvái és az ez előtti napokban a' hídelti külvárosban szerencsétlenül elégett 8 gazdák felsegállítására, kezét fogva a' helybeli hangász egyesülettel. [A művésznő...] édesanyja és két fia gyermeke látogatására jöven le Kolozsvárra... A közönség éljen kiáltással, s zajos tapsal fogadta (...) A' jövedelem 381 váltó rft volt*” Erdélyi Híradó 1836 szeptember 24.

²³ Jegyzőkönyv, 15. oldal 29. cikkely.

²⁴ Jegyzőkönyv, 24. oldal 39. cikkely.

²⁵ Jegyzőkönyv, 33. oldal, 60 cikkely.

Boccherini: 6 Trios par 2 violini et cello, 3 quintetti para 2 violine, viola e 2 violoncelle

Dotzauer: Variation par Flöte avec Accompagnement

Jacins (?): 3 Duetti pour le 2 Violoncelli

Moscheles: Rondau (!) brillante pour le Piano Forte

Mozart: 2 Duos pour Violon et Violoncello, 1er Finale aus Don Juan für Gesang und Fortepiano

Payer: Fantasie pour le Pianoforte

*(P)Reindl: Bruchstücke aus seinen Lamentation und folstending*²⁶

A nagyrészt kamaramuzsikái művek között az akkor divatos átíratok is megtalálhatók (Beethoven Op. 92.-es *Wellingtoni győzőjének kétféle átírata*). A fortepianora írt művek sorában Chinetti adománya valószínűleg Moscheles számos rondójának egyike, az Op. 14., D-dúr volt.

Április

Az április másodikán tartott közgyűlésen Pákei Lajos új pecsétnyomót ajándékoz az intézménynek „A kolozsvári Muzsikai Conservatorium” vésettél. A vizsgák időpontjának meghatározása után (még csak énekiskola és fúvósiskola működik) különböző hangszerek beszerzését tárgyalják.

*„Igazgató Ruzitska György egy kitsin Fagotnak az iskola számára lejendő hozattatásáról szükségesnek lenni jelentvén végeztetett: hogy mindaz oskolának jelenleg két otska Fagotja van, az Tagtársunk Szábel Menyhárd útján küldtessék fel Pestre és mivel tagtársunk Jonás Ferenc közelebbről oda utazni szándékozik, kérettessék meg arra, hogy próbálja meg annak eladását és ha az sikerül, vásároljon helyébe Intézet számára két tsinos Fagotot, ha pedig nem adhatná, igaztassa meg vagy mással cserélje bé”.*²⁷ Walla János hegedűjét megveszik a Conservatorium számára, az intézetnek való adósság fejében egy tagtárs meg két klarinétját ajánlja fel.

A Conservatorium testülete minden lehető alkalommal igyekszik tisztelegni protektora, Habsburg Ferdinánd főherceg előtt. Április 19-én, Ferdinánd 44 éves születésnapja alkalmából a Szent Mihály templomban „muzsikával és énekkel kísért oltári hálaadó áldozat mutattatott bé a királyok királyának.”²⁸ (A díszében azonban már a katonazenekar játszott.)

²⁶ *Jegyzőkönyv* 25. oldal, 41. cikkely.

²⁷ *Jegyzőkönyv*, 29. oldal, 50. cikkely. Az obskurus műveletre végül nem kerül sor, Szábel Menyhárd kereskedő, aki a Conservatorium számára már rendelt mázsa olajat is (a muzsikái terem világítására) havi árukérelméhez csatolja egy fagott megrendelését is.

²⁸ *Erdélyi Hiradó*, I., 1837 április 22, 149. oldal

A Muzsikai Conservatorium szabályzata értelmében egy tag halálakor, temetésén a muzsikuskok ingyen működnek közre. Április 30-án, a Liedemann lelkész emlékére rendezett gyászmisén Ruzitska *Responsorium*át adják elő (2 tenor, 2 basszus, orgona, klarinét, fagott és kürt kísérettel).

Április 17-én kezdődik az Országgyűlés Szebenben, a vezetőség és a tagok nagy részének, mint képviselőnek, kötelessége ott lenni.

Május-Június-Július

Az elnökség nagy része Szebenben van, ahol a Muzsikai Conservatorium küldöttsége Ferenc Ferdinándot is felkeresi. A június 5-i, rendes hónapi közgyűlés után 21-én egy rendkívüli ülést is tartanak. A katonai alakulatnak s vele a bandériumnak is mustrára kell mennie, ezért fennáll a veszély, hogy Kuna Antal helyettes fúvós iskolai tanító nélkül marad a Conservatorium. Ferdinánd főhercegnek már beadtak egy ilyen tárgyú kérelmet, a július hetedikén személyesen átadott második meghozza a várt kegyelmes protekciót.

Augusztus

A kolozsvári színház ez évben állandó bérlő híján különböző produkcióknak adott otthont. A közönség különböző rétegeit megcélzó előadások nem tudatos műsorpolitika eredményeként kerültek színre. Példa erre, hogy míg augusztus tizedikén egy erőművész társulat szórakoztatta a nagyszámú publikumot, «(...) *más nap a kolozsvári muzsikai conservatórium adott ugyan ott „nagy ének és hangszer-concertet” melly a következőkből állott: 1. Lachner symphoniájának első darabja, 2. Concertino Hummeltől zongorán játszatott egy 10 éves leányka által, 3. Kettős dal Paccininak „Amaziliájából” soprán és tenór hangnemre, 4. Concert-darab kobzon Rombergtól, 5. Hymnus Beethoventől 4 hangú ének és egész muzsikai karral kísérve, 6. Rondeau zongorán Herztől, 7. Lachner symphoniájának utolsó darabja.*»²⁹ Bevált gyakorlat szerint a hangászkar kortárs zeneszerzők műveit adta elő. Lachner 1837-ig megjelent hat szimfóniája közül nem tudhatni, melyiket is tűzték műsorukra. Hummel osztrák zeneszerző, aki csodagyerekként két évig Mozart tanítványa volt, op. 43-as, G-dúr Concertinóját zongorára és zenekarra írta. Következő műsorszámként Giovanni Pacini (Meyerbeer, Bellini, Donizetti, Mercadante kortársa) 1825-ben bemutatott operájából Zadir és Amazilia duettjét hallhatta a kolozsvári közönség. A kadenciákkal jócskán megtűzdelt háromrészes duett szólólistáinak nevét nem tudatja az újsághír. Hogy a münsteri Romberg

---

²⁹ *Honművész*, II. kötet. 1837 augusztus 24, 543. oldal. A műsort közli Lakatos is, in: Szimfonikus zene Kolozsváron I., 208. oldal, augusztus 8-ra datálva a koncertet.

muzsikuscsalád melyik tagjai komponált kobozra (ha egyáltalán koboz volt az illető hangszer), még nem sikerült felkutatni. Ha feltevésünk helyes, a Romberg-darab után a Muzsikai Conservatorium hangáskara Beethoven kilencedik szimfóniájának utolsó tételét adta elő, az Örömdát. Herz itt említett műve talán azonos a La Valse Suisse. Rondeau című Rossini *Tell Vilmos* operájából készült zongoraátirattal.

Az igényes, tetszetős műsor nem volt a publikum ínyére, még a *Honművész* tudósítója is értetlenül jegyzi meg, hogy a színház kisszámú közönsége már az előadás kezdetén elkezdett kiosonni a teremből. Erre magyarázatként szolgálhat, hogy muzsikai Conservatorium koncertjei a kevés próba, a gyakran komoly darabok rövid idő alatt történő betanulása miatt nem mindig voltak zeneileg sikeresek (ezt azonban nem mulasztotta volna el közölni a hír írója). A szeszélyes közönség elszokott a muzsikális akadémiáktól (eddig adataink alapján az utolsót még februárban tartották), s talán egy szenzáció kedvéért megtöltötte volna a termet, de egy „egyszerű” esti koncert már nem bírt elég vonzerővel.

Szeptember-Október-November

A muzsikai iskolai vakáció ideje szeptemberben lejárt. A tanítás valószínűleg folytatódott október folyamán, bár erről a november 19-i közgyűlésen nem esik szó.

A színházban október végétől Kilényi (énekes) társulata szerepel, október 21-én Rossini *Tancredj*át adják elő, bizonyára a kolozsvári hangáskar segítségével.³⁰

December

Az írott sajtó bevonásával próbálta reklámozni magát s rendezvényeit a Muzsikai Conservatorium. Novemberben közgyűlésére (a hónap 19-re) hívja tagjait az Erdélyi Hiradó (Kolozsváron megjelenő hetilap) hasábjain, decemberben a növendékek év végi vizsgáját hirdeti: *Szerdán, decemb. 27-én tartatik a kolozsvári Muzsikai Conservatórium nyilvános közpróbatétele a város táncztermében délután 4 ½ órakor, mint muzsikai academia.*³¹

A december 27-i közgyűlésen belső szervezeti problémákat tárgyalnak. A hangszert tanuló diákok kis száma miatt a fúvós hangszer és hegedűtanítás a jövőben napi egy órára csökken. Rendelkeznek az énekosztály kettéosztásáról, külön osztályba járnak majd azok, aki már legalább egy éve tanulnak (heti 3 órájuk lesz), az újak heti egy órában tanulnak. Az ének oktatásának nagy fontosságot tulajdonító Ruzitska egy ének iskola megírásával is

---

³⁰ *Erdélyi Hiradó*, II. kötet. 1837. október 24.

³¹ *Erdélyi Hiradó*, II. kötet. 1837. december 23, 450. oldal „...Az intézet segéd tagjai ingyenes bérmenti jegyeiket az academia napján a Conservatorium szokott muzsikai termében délelőtt 10 órától fogva 12ig vehetik kezökhez”.

alátámasztotta *Organizációjában* megfogalmazott eszméit. A magyar nyelven írott mű (Ruzitska még emlékiratait is németül írta) nemcsak az általa *hazafi intézetnek* nevezett Conservatorium énekes növendékeit volt hivatott segíteni, hanem az akkor már Erdély-szerte induló Conservatoriumoknak is példával kívánt szolgálni.³²

A december 31-én tartott közgyűlésen már a következő évre készülnek a Muzsikai Conservatorium tagjai. A vezetőségi tagok „kibúcsúzása” után tisztújításra kerül sor.

Az elnökség fáradatlan utánajárásának köszönhetően Kuna Antal immár teljesen a tanításnak és muzsikálásnak szentelheti idejét, Ruzitska igazgató hivatott arra, hogy a fűvóstanárnak *a már bevett tanítási rendszer szerint adjon czélszerű utasítványt, mihez magát a tanításra alkalmazhassa.*”³³

Indítványt tesznek arra nézve, hogy farsangkor a városi Redout teremben egy „maskás bált” kéne tartani, melynek fele jövedelme (a a korábbi évekhez hasonlóan) a Conservatóriumot illetné.³⁴

A vizsgákról beszámoló Ruzitska jelenti, hogy a nemrég tartott akadémiai megpróbáltatásokon az *Organizatio* szerint a kiemelkedő tanítványok között a jövedelem kiosztandó. Az összeget kipótolják, s az énekiskolai 12 növendék közül 3 (Szathmári Anna, Ruzitska Albert és Mezei István), a hangszeriskola tanulói közül Csehy Lajos kapja a jutalmat (sorshúzással döntenek).

A Conservatorium lelke

Ruzitska György igazgató alakja meghatározó tényező a Conservatorium életének alakulásában. Széles látókörű, fejlett gyakorlati érzéssel rendelkező vezetőként az Intézet gyakori anyagi és belső katasztrófáit kivédve sikerült megőrizni, eljuttatni egy intézményt addig, amíg azt a társadalom is elismerte. A Conservatorium hányatott éveiben, megfelelő számú tanítvány híján az iskolákkal való együttműködésben látott lehetőségeit. A zenei oktatás évekig a Királyi Líceummal és a Református Kollégiummal egybekapcsolódva, a Conservatorium módszereivel folyt.

Igazgatóként egyre szélesebb munkakörrel rendelkezett, ő felelt a rendfenntartásért a muzsikai gyakorlatok és színházi előadások alkalmával, a munkáló tagokat ő osztotta be a kórusba és a

---

³² Tilsch Jánosnál 1838-ban jelent meg, a kolozsvári református főiskola nyomdájában készült. A Discant-Soprano vagy Canto 1mo, Alto, Tenore és Basso számára azonos hanganyagot felhasználó gyakorlatok az akkori magyar zenei szaknyelvet használják (skála-lajtorja stb.) lásd a 3-5. mellékletet. Az *Énekiskola* második kiadása 1880-ra datálható, ekkor már részletes elméleti és változatosabb gyakorlati résszel. Érdekes, hogy a szoprán szólámat a francia hangjegyzés szerint a vonalrendszer első vonalára helyezett g-kulcsban jelölték.

³³ *Jegyzőkönyv*, 50. oldal, 87. cikkely.

³⁴ A maszkurás bál minden évben biztos bevételt jelentett a Conservatorium számára.

zenekarba, vállalta az előadandó darabok megválasztását és (koncert)műsorba való rendezését. Szorgalmazására, abból a megfontolásból is, hogy kineveljen egy szólista-nemzedéket, „magány-énekesnők” (szólisták) képzését is elindították. A Muzsikai Conservatorium és annak tagjai rendszeresen szerepeltek a zenés színházi előadásokon, a hangászkar összetételéért, a Conservatorium kiadott hangszereiért is Ruzitska felelt. Személyét és funkcióját igyekezett a támadások ellen védeni. 1869-ig, haláláig állt az intézmény élén. *„Hosszú életem feladata és törekvése volt mindazt szeretni, örömmel üdvözölni és felkarolni, a mi az emberi társaság mivelődésére, nemesítésére és a társadalmi élet kötelekei szorosabb egybefűzésére alkalmas.”*³⁵

Évtizedeken keresztül adta a zenei „betevő falatot” Kolozsvár polgárainak a Muzsikai Conservatorium. Célja volt általánossá tenni a zene- és énektanulást, meghonosítani, megkedveltetni, egyszerűen alkalmat teremteni a muzsikálásra. A szöveges források tanulmányozása és adataik egybevetése segít az intézmény működésének kereteit és célját körvonalazni. A tevékenység zenei koncepciója, az oktatás rendszere és a zenei produkciók tartalma további kutatást tesz szükségessé, de az máris megállapítható, hogy mekkora hatása volt a Conservatoriumnak Kolozsvár zenei életének fejlődésében. A szakképzett tagok munkájának köszönhetően megfelelően tudták nevelni a következő (muzsikus) nemzedéket, igényes művek bemutatásával (Haydn: Teremtés, Beethoven szimfóniák) formálták a közönség zenei ízlését, nem utolsó sorban rendszeres, gyakori koncertjeik révén.

Az 1837-es esztendő, akárcsak sok előtte és utána következő, átmeneti év volt. A meghatározott szabályzat szerint működő intézmény ebben az évben nem mondott le sem a koncertekről, sem a tanítványokról. A Conservatorium tagjai fáradhatatlanul munkálkodtak Kolozsvár zenei életének kivirágoztatásán.

---

³⁵ Ruzitska válasza a dalkör tiszteletbeli tagjává való választására, Kolozsvár, 1868, idézi Lakatos in: *A kolozsvári dalkör tiszteletbeli tagjai: Mosonyi, Erkel, Ábrányi, Ruzitska és Liszt.*

Könyvészet

A Kolozsvári Nemes Musikai Conservatorium 1837k évben tartott Gyűléseinek Jegyző-Könyve, kézirat, Colectia de documente 11, Kolozsvári Egyetemi Könyvtár.

DOBSZAY LÁSZLÓ: Magyar zenetörténet, Planétás Kiadó, Budapest, 1998.

ERDÉLYI HIRADÓ 1837 I.-II.

FERENCZY ZOLTÁN: A kolozsvári színészet és színház története, Kolozsvár, 1897.

HONMŰVÉS 1837 I.-II.

Kolozsvár magyar színháza, főszerkesztő Kántor Lajos, Gloria nyomda, Kolozsvár, 1992.

LAKATOS ISTVÁN: A muzsikus-Ruzitskák Erdélyben, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet, Kolozsvár, 1938.

LAKATOS ISTVÁN: A százhusz éves kolozsvári magyar zenekonzervatórium születése, In: Erdélyi Helikon, 1939.

LAKATOS ISTVÁN: Kolozsvári magyar muzikusok emlékvilága – szemelvények a XIX. század zenei írásaiból. Válogatta, a bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította Lakatos István. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973.

LAKATOS ISTVÁN: :A kolozsvári magyar zenés színpad (1792-1973), Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.

LAKATOS ISTVÁN: Szimfonikus zene Kolozsváron I. In: Zenetudományi írások 1983, szerk. Benkő András, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983.

LAKATOS-RUZITSKA: Kolozsvár zenei élete 125 éven át (1819-1944), kézirat, MS 4743, Kolozsvári Egyetemi Könyvtár.

LAKÓ ELEMÉR: A Kolozsvári Unitárius Kollégium könyvtárának kéziratai a kolozsvári akadémiai könyvtárban In: Művelődéstörténeti tanulmányok, szerk. Csetri Elek, Jakó Zsigmond, Sipos Gábor, Tonk Sándor, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980.

LEGÁNY DEZSŐ: A magyar zene krónikája, Zeneműkiadó vállalat, Budapest, 1962.

ÜRMÖSSY LAJOS: A kolozsvári Zene-Conservatórium története 1819-től 1878-ig, Kolozsvártt, 1892, kézirat, MsR 2833, Akadémiai Könyvtár.

MELLÉKLETEK

és egy iskolai Felügyelő Diktó,
a Szabolcs bi. székeséire és stam-
ba vidékre Diktóval kinevez-
getvén Györgyi Mihály, és Bätz-
hori László Szagránsaink.

14^{sz} A fennebb érintett Szabolcs-
gaborsági jelen lévő 36. Szabolcs-
sal a Szabolcs vidék mentén
és a Szabolcs, a kinevezett Dik-
tós által átadta a vidék
székeséget nyertek.

1^{sz} Elnöksége S. Miklós János. - 35. Szabolcs.

2^{sz} Szagránságára Ruzitska György. - 36. Szabolcs.

3^{sz} Segyzősegre Pékei Lajos. - 32. Szabolcs.

4^{sz} Bentránságára Szendvics János 26. Szabolcs.

5^{sz} Sz. Szagránságára Györgyi László 28. Szabolcs.

6^{sz} Sz. Szagránságára Reich József 12.

7^{sz} Szabolcsi Szabolcságára Schuster Károly 31. Szabolcs.

Írtam és Szabolcs székeséget
bott meg választásáról éppen
Elnökséggel fogadtam, így
székeséget megválasztván, hogy az
Szagráns, Bentráns, és Szab-
olcs Szabolcs, a Segyző által
kinevezett Diktó a Környelme-
nyelhet kérték, és Szabolcs,
Utasítványok a közelebbi gyü-
lésnek vizsgálata meggett bi-
dandó! -

15^{sz} Elnök S. Miklós János
aron elökeje és kérték, hogy a Szab-
olcs Segyző mellett, Elnök a Con-
sultationum Szagránságával
foglatatosságai naponként
költségek, egy Segyző, és
költségek keltetve, és Segyző
Szagránságára Györgyi Lászlóval
attól

Eddig elé privátim fizesseki lev:
szék székűség tőlem is kiltömben
is darab tőő azo émiel hást-
nát nemni lehetöven,

vegeretekett: hogy Lombos
Bécsantol a palta tőő tőő
küsz, vör exessit be, is esabid
aron esabben adattafelakal
nőti hadnolakra, midőn tőő
Teledi Janos Jagarantunól
ortol jättxani Sevaima.-

Mr. Nabel Magyarorsz. Herce-
Ede Jagarantunól tlay háza-
kalais éuánst tőő. kúston
nyolaz erüth tőő tőő tőő
mitada adoban be,-

Ezen mennejed esnek a penzhat:
bol E. E. tőő tőő tőő
el senveltek.-

Mr. Jagarantunó Chinetti Adolf
maga szeméjeden be mutat
é a Conspiracium stámara
ajándék tőő egy edoms Fany-
mivet melyben a tőő tőő tőő
bol tanálkatal u. m:

Poccherini 3. duinette para 2. violini, viola, e 2. violencelli.-

H. Bayer Fancasie pour le Pianoforte.-

F. Mochelet Rondeau brillant pour le Piano Forte.-

Facins, 3. Duetti pour 2 Violencelli.-

Albrechtsberger 3. Duetti pour Violino, et Violencelli.-

Dotzauer Variations pour Flöte avec Accompagnement.-

Mozart 2 Duos pour Violin et violencello.-

Beethoven Wellingtons Sieg par Pianoforte, Violon, et Cello.-

Dr. E. E. E. E. E. pour 2 Violon, 2 Violon, et Cello.-

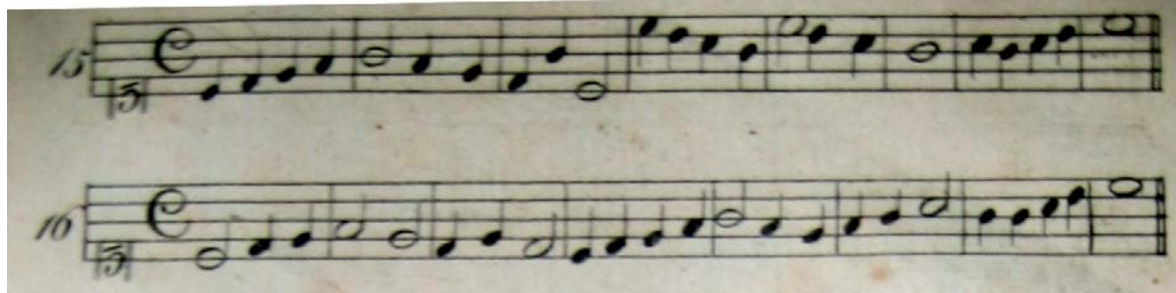
Poccherini 6 Trio par 2 Violini et Cello.-

Mozart 7. Sinfonie aus Don Juan sur Vedang und Singspiel.-

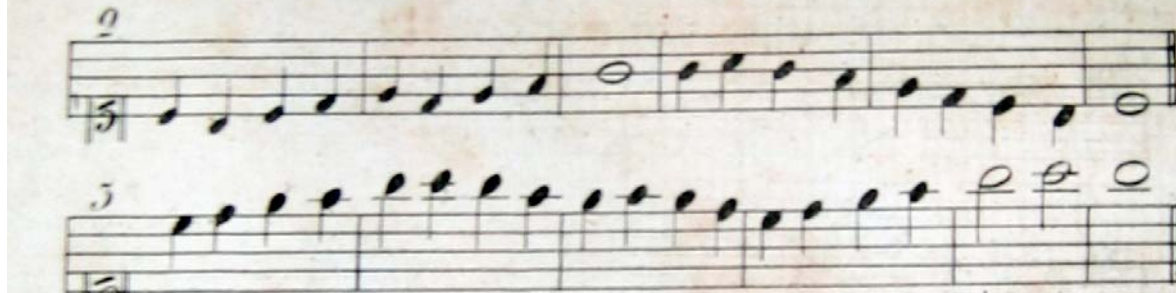
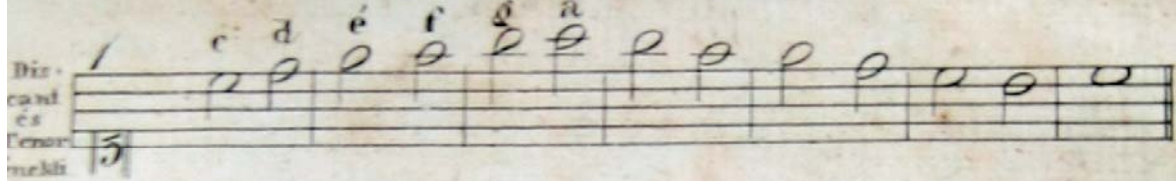
Greiner -bruchstücke aus seinen Variationen für Solistenigf.-

Ezen tiálkatal 3. tőő tőő tőő
fogadatik ezen ajándék tőő
tőő emle tőő a tőő tőő tőő
be jay az ajándék tőő tőő
be igatnakin végeretekett.-

2. Chinetti Adolf adománya

5th Gyakorlás. Meddig megy fel, vagy Szál le rend.
szerént a' Discant ?

Ezen Tábla ki mutatja hogy mi esoda Hangoli közt járhat
Discant. az éneli. És minden Species Külön Külön.

d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d
1st octava   0th diki   3rd diki   4th diki

3. Ruzitska György énekiskolája 1838

2/4

3/4

8th Csakorlás. Több Hangolból álló Énekeli.

1

Kettős v. Duetto
Ének.

2

Duetto

3

Hármas v. Terretto
Ének.

4. Ruzitska György énekiskolája 1838

10^{ed} Gyakorlás, Ligatura, az az, egy forma gráditsu koták,
nak kötése.

Handwritten musical score for exercise 10, consisting of four staves. The first staff is in C major, 4/4 time, with a treble clef and a common time signature. It contains a melodic line with eighth and sixteenth notes, some beamed together. The second staff is in C major, 4/4 time, with a bass clef and a common time signature, containing a bass line. The third staff is in C major, 3/4 time, with a bass clef and a common time signature, containing a bass line. The fourth staff is in C major, 4/4 time, with a treble clef and a common time signature, containing a melodic line with eighth and sixteenth notes, some beamed together.

11^{ed} Gyakorlás. A' ferfályos Pausa - v. Halgatás

Handwritten musical score for exercise 11, consisting of four staves. The first staff is in C major, 4/4 time, with a treble clef and a common time signature. It contains a melodic line with eighth and sixteenth notes, some beamed together. The second staff is in C major, 4/4 time, with a bass clef and a common time signature, containing a bass line. The third staff is in C major, 3/4 time, with a bass clef and a common time signature, containing a bass line. The fourth staff is in C major, 4/4 time, with a treble clef and a common time signature, containing a melodic line with eighth and sixteenth notes, some beamed together.